

Národopisné dílo Boženy Němcové – úvodem k monotematickému číslu Českého lidu

Dne 21. ledna 2012 uplynulo 150 let od úmrtí významné české spisovatelky Boženy Němcové (roz. Panklové; 4. 2. 1820 Vídeň – 21. 1. 1862 Praha). Tuto důležitou kulturní událost si veřejnost připomíná celý rok 2012 řadou společenských, kulturních i odborných akcí. V plejádě vzpomínkových událostí a obecně i v jakýchkoliv současných debatách o Boženě Němcové přitom – bohužel – dochází k upřednostňování pouze jednoho z aspektů mnohovrstevnatého díla Boženy Němcové, a tím je její literární odkaz. Autorka však zanechala nesmazatelné stopy i v řadě jiných sfér umění, vědy a kultury, přičemž z našeho hlediska je nejdůležitější právě její odkaz vědecký, konkrétně národopisný (etnografický a folkloristický).

Pro českou, resp. československou etnografii a folkloristiku totiž představuje Božena Němcová významnou osobnost zakladatelské generace badatelů (spolu např. s K. J. Erbenem, F. Sušilem, A. Jiráskem a mnoha dalšími), která v 19. století konstitovala předmět výzkumu národopisu a vytvořila první texty či sbírky splňující dobová odborná kritéria. Dílo Boženy Němcové se přitom orientovalo na obě hlavní „domény“ tradičního národopisu, tedy zejména na dokumentaci a studium folkloru a zároveň na etnografický popis zvykosloví, rodinné obřadnosti, omezeně i hmotné kultury a regionální tradice lidové kultury. Přestože je tedy Božena Němcová známa hlavně díky pohádkoslovnému výzkumu završenému sbírkou *Národní báchorky a pověsti* (I–XIV, Praha 1854–1855) a věrností reprodukce lidového podání patrně ještě zajímavější sbírkou *Slovenské pohádky a pověsti* (I–X, Praha 1857–1858), není možné opomenout ani další aspekty

její národopisné tvorby. Připomeňme zde alespoň četné texty (*Zpomínky z cesty po Uhrách*, 1854; *Obrazy ze života Slovenského*, 1859; *Kraje a lesy na Zvolensku*, 1859) věnované každodennímu (zejména rodinnému) životu a zvykosloví ve východní části habsburské monarchie, kam Němcová podnikla čtyři cesty (1851, 1852, 1853 a 1855). Mimořádně cenné, hlavně raným zájmem o aktuálně živé regionální formy lidové kultury, jsou i autorčiny drobné studie a zprávy (*Obrazy z okolí domažlického*, 1845; *Selská svatba v okolí domažlickém*, 1846) o obřadnosti a folkloru v některých českých národopisných oblastech, především na Chodsku.

K národopisným tématům publikovala Božena Němcová desítky drobných i rozsáhlejších studií a v neposlední řadě se její znalostí regionální a lidové kultury odrážejí i v jejím díle literárním. V dobovém intelektuálním prostředí formujícího se moderního českého národa tak patřila k nejpovolanějším znalkyním tradiční venkovské kultury, na kterou představitelé národního hnutí velmi často odkazovali. Na průkopnickou roli Boženy Němcové na poli národopisu bylo opakovaně upozorňováno zejména v prvních desetiletích 20. století (a to i na stránkách Českého lidu, např. Č. Zibrtem), modernější zhodnocení – vyjma statí J. Kramaříka o působení Němcové na Chodsku z 50. let 20. století – a důstojné připomenutí jejího díla na tomto poli však stále postrádáme.

Přítomné monotematické číslo, připravené za podpory odboru regionální a národnostní kultury MK ČR, obsahující statí vztahující se jak bezprostředně k etnografickému a folkloristickému dílu B. Němcové (J. Otčenášek, D. Stavělová, L. Štěpánová), tak k autorčině osobnosti (M. Bahenská) či širším kulturně-historickým kontextům (M. Secká, V. Svobodová) si proto klade za cíl poukázat na národopisné dílo Boženy Němcové a popřípadě i podnítit další studium této pozoruhodné etapy ve vývoji studia naší tradiční kultury.

Jiří Woitsch

obr.: Božena Němcová, okolo 1850. Daguerrotyp Jana Malocha (1825–1911)